

ΜΝΗΜΟΣΥΝΑ

ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ Α. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΑΘΗΝΩΝ ΚΑΙ ΠΑΣΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
(ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ)

Τὴν 22 Ὀκτωβρίου τοῦ ἔτους τούτου, μετὰ ὀλιγοήμερον νόσον ἀπε-
δήμησε πρὸς Κύριον ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν Χρυσόστομος καὶ ἐν μέσῳ
εὐλικρινοῦς πένθους τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Πολιτείας ἐκηδεύθη τὴν 24.
Ὁ ἀείμνηστος ἱεράρχης ὑπῆρξε μίᾳ τῶν φωτεινοτέρων μορφῶν, ὅσαι ἐκό-
σμησαν τὸν θρόνον τῆς ἀποστολικῆς τῶν Ἀθηνῶν Ἐκκλησίας κατὰ τὴν

- θρακικῆς τ. 21
1939
- 414 - 419

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

τελευταίαν ἑκατονταετίαν, διὰ τὸ ἦθος, τὴν ἐπιστημονικὴν μόρφωσιν καὶ
τὴν εὐρεΐαν καὶ καρποφόρον ἐκκλησιαστικὴν δρασίαν του.

Κατὰγόμενος ἐκ τῆς Θρακικῆς κωμοπόλεως Μαδύτου, ἥτις καὶ ἄλλους
πολλοὺς καὶ καλοὺς ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν λειτουργοὺς, ἐγεννήθη
τὴν 1 Ἰουλίου 1868 ἐκ πατρὸς ἱερέως. Τῷ 1883 εἰσῆχθη εἰς τὴν ἀρτιού-

στατον τότε ἐν Κ]πόλει Πατριαρχικὴν Κεντρικὴν Ἱερατικὴν Σχολήν, ἣτις τοσοῦτους διακεκριμένους κληρικούς καὶ λαϊκοὺς ἐπιστήμονας παρεσκεύασεν εἰς τὸ περαιτέρω λαμπρὸν αὐτῶν στάδιον. Τῷ 1887 ἀπολυθεῖσάν δύο συγχρόνως τάξεις, λόγῳ οἰκονομικῶν τῆς Σχολῆς ἐκείνης δυσχερειῶν, ἐφοίτησεν ἐν ἔτος εἰς τὴν Μ. τοῦ Γένους Σχολὴν καὶ τῷ 1887]8 εἰς τὴν Εὐαγγελικὴν τῆς Σμύρνης Σχολήν, ἔνθα τυχὼν ἀπολυτηρίου (1889) ἦλθεν εἰς Ἀθήνας φοιτητῆς τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου. Μετὰ δύο ἔτη, συστάσει τοῦ μακαρίτου Γ. Λαμπάκη, Γραμματέως τῆς ὑπὸ τὴν προσδρεῖαν τῆς Βασιλίσσης Ὁλγας Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας, ἀπῆλθεν εἰς Κιέβον τῆς Ρωσσίας ἐφωδιασμένος δι' ἐπιστολῆς τῆς Βασιλίσσης πρὸς τὸν Μητροπολίτην Κιέβου Πλάτωνα καὶ εἰσῆχθη εἰς τὴν ἐκεῖ Πνευματικὴν Ἀκαδημίαν ὡς ὑπότροφος τῆς Ἱερᾶς Διοικήσεως Συνόδου τῆς Ρωσσίας, ἔνθα ἐσπούδαζον ἤδη ὅ τε νῦν Μητρ. Κασσανδρείας Εἰρηναῖος καὶ ὁ ταύτας χαράττων τὰς γραμμάς, παλαιὸς αὐτοῦ ἐν Κ]πόλει συμμαθητῆς καὶ φίλος. Μετὰ διετῆ φοίτησιν ἐν Κιέβῳ (1891—1893) μετενεγράφη, δυνάμει πρὸς τοῦτο δικαιώματος τῶν ξένων φοιτητῶν (Ἑλλήνων, Βουλγάρων, Ρωμούνων, Σέρβων, Σλοβῶνων), εἰς τὴν Πνευμ. Ἀκαδημίαν τῆς Πετροπόλεως, καὶ τυχὼν τοῦ δικαιώματος (1895) κατήλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, ἔνθα διωρίσθη καθηγητῆς τῆς ἀπὸ τυχῶς ἀνασυσταθείσης Θεολ. Σχολῆς τῆς Σταυροῦ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Κωνσταντ. Γεωμανοῦ Βασιλάκη, τὸν ὁποῖον μετὰ 4 ἔτη καὶ διεδέχθη εἰσελθὼν εἰς τὸν κλῆρον τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, τὸ ὁποῖον πολυειδῶς ὑπηρέτησεν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν καὶ ἐθνικὴν αὐτοῦ δρᾶσιν. Καὶ τὴν μὲν Σχολὴν ἐκείνην προήγαγεν εἰς ζωηρὸν κέντρον ἐπιστημονικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς κινήσεως, δι' ἀόκνου καὶ πολυμεροῦς ἐργασίας προκαλέσας περὶ ἑαυτὸν φιλοτιμον ἄμιλλαν καλῶν ἐπίσης ἐπιστημόνων συναδέλφων, μεθ' ὧν ἰδρῦσαντες τὸ κάλλιστον περιοδικὸν «Νέαν Σιών» ἐπλούτισαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας φιλολογίαν διὰ σοβαρῶν μελετῶν πάντων τῶν κλῖδων τῆς θεολογίας καὶ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ βίου τῆς Παλαιστίνης καὶ τῶν συμπερόντων τῆς ἐκεῖ ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Ὡς φιλόπονος μέλισσα συγκομίζων ἀκαταπονήτως ποικίλον ὕλικόν, ἐκ τῆς παρακολουθήσεως τῶν ἐν Ρωσσίᾳ καὶ ἄλλαχού μελετῶν, ὁ Χρυσότομος παρεστ εὐάσε καὶ ἐξέδωκε συστηματικὰ ἔργα, ὡς τὴν ἀνωνύμω; ἐκδοθεῖσαν ὑπὸ τοῦ «Ἑλληνισμοῦ» «Ἱστορίαν τῶν τεσσάρων τελευταίων αἰῶνων τῆς Ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων», τοὺς «Πατριάρχας Ἱεροσολύμων ὡς χειραγωγοὺς τῆς Ρωσίας κατὰ τὸν ἰζ' αἰῶνα», «Εἰσαγωγὴν εἰς τὴν Ἐκκλ. Ἱστορίαν», τὰς περὶ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως ἀξιολόγους συμβουλίας, δι' ὧν ἀνενεώθη ζωηρὸν τὸ ἐνδιαφέρον περὶ τοῦ Μεγάλου ἐκείνου Πατριάρχου. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἄλλον βίον τοῦ Πατριαρχείου τῆς Ἱερουσαλὴμ ζωηρῶς ἀνεμίχθη, συνταρασσομένου τότε ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ

ζητήματος καὶ τῆς ἐθνικιστικῆς κινήσεως τῶν Ἀράβων χριστιανῶν. Ἡ ἀνωμαλία ἐκείνη ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ ἐγκαταλίπη τὸ ἐν Παλαιστίνῃ στάδιον τῶν ὡραίων ἀγῶνων καὶ νὰ ἐγκατασταθῇ ἐν Αἰγύπτῳ προϊστάμενος τοῦ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ πατριαρχικοῦ ναοῦ. Νέα ἐκεῖ θέματα προσφιλῶν μελετῶν ἔδωκαν νέαν τροφήν εἰς τὴν ἰσχυρὰν φιλομάθειάν του καὶ τὰς ἀδιακόπους ἐρεῦνας του, καὶ νέαι ἱστορικαὶ μελέται του ἐπλούτισαν τὴν ἐκκλησιαστικὴν μας φιλολογίαν. Πᾶσα νέα ἐργασία ἐκκλησιαστικῆς ἢ θεολογικῆς φύσεως ἐν τῷ ἔξωτερικῷ ἀνηγγέλλετο ὑπ' αὐτοῦ διὰ συντόμου ἢ ἐμπεριστατωμένου βιβλιογραφικοῦ σημειώματος ἢ καὶ ἐλευθέρας κριτικῆς. Ἡ δ' ἐν Αἰγύπτῳ συγκομισθεῖσα ὕλη ἐκ τοῦ βίου τῆς Ἀλεξανδρινῆς Ἐκκλησίας, διασκευασθεῖσα εἰς εἰδικὰς μελέτας περὶ τῶν μεγάλων περιόδων τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἢ τῶν μεγάλων διδασκάλων, ἐπισκόπων καὶ πατριαρχῶν τῆς, ἀπετέλεσε βραδύτερον τὸν ὀγκώδη τόμον τῆς «Ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας». Τὴν πολυμερῆ ταύτην συγγραφικὴν δρασίαν τοῦ Παπαδοπούλου δικαίως τιμῶν τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ἀνεκήρυξεν αὐτὸν ἐπίτιμον διδάκτορα τῆς Θεολογίας (1910) τῷ δὲ 1911, ἐκθύμῳ συστάσει τοῦ ἀοιδίμου Ἐπιμ. Μεταίτη ἐκλήθη ὁ Χρυσόστομος νὰ διευθύνῃ τὴν ἐν Ἀθήναις Ριζαρίου Σχολὴν καὶ μετὰ τριετίαν ἐκλήθη καμψηφεί εἰς διαδοχὴν τοῦ ἀποχωρήσαντος ἐκ τοῦ Πανεπιστημίου καθηγητοῦ τῆς Ἐκκλ. Ἱστορίας Ἀγ. Διαμάντος Κυριακοῦ (1914), παραμείνας συγχρόνως καὶ τῆς Ριζαρίου Διευθυντῆς. Ἀπὸ τῆς ἑδρας αὐτοῦ διδάσκοντος τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, ἰδίως τῆς παλαιότερας περιόδου, προσελάμβανον νέαν ὕμν, διαφωτιζόμενα πλουσίως διὰ νέου φωτὸς τῆς ἱστορικῆς ἐπιστήμης, ἣτις ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τὴν τελευταίαν πεντηκονταετίαν μεγίστην ἐσημείωσε πρόοδον, ὡς ἐκ τῆς ἐλευθέρας καὶ ὑπεράνω πάσης ὁμολογιακῆς διαφορᾶς ἐρεῦνης τοῦ βίου τῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν παραγόντων αὐτοῦ. Αἱ νέαι παπικαὶ προσηλυτιστικαὶ προσπάθειαι διὰ τῆς Οὐνίας καὶ τῆς ἐγκυκλίου Lux Veritatis Πίου τοῦ ια', προνάλεσαν τὴν μακρὰν μελέτην τοῦ ἀειμνήστου Χρυσοστόμου περὶ τοῦ «Ἁγίου Κυρίλλου τοῦ Ἀλεξανδρείας» καὶ τοῦ «Πρωτείου τοῦ πάπα» καὶ «ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐγκύκλιον Lux Veritatis», ἔτι δὲ «Σύντομον ἐκκλησιαστικὴν Ἱστορίαν». Τέλος τῷ 1923 ἐκλήθη τῇ ὑποδείξει τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου εἰς διαδοχὴν τοῦ παραιτηθέντος μητροπολίτου Ἀθηνῶν Θεοκλήτου, ἐν μέσῳ τῶν σκληρῶν δοκιμασιῶν τοῦ Ἔθνους, τὸ ὅποιον συνησθάνετο τὴν ἀνάγκην τῆς συγκεντρώσεως πασῶν τῶν πνευματικῶν δυνάμεων πρὸς σωτηρίαν ἀπὸ τοῦ κινδύνου τῆς ἀποσυνθέσεως. Ἡ Ἐκκλησία δὲν ἦτο ὁ τελευταῖος τῶν παραγόντων τούτων· ἀλλ' ὅπως ἀναλάβῃ τὸν βαρὺν αὐτῆς κλῆρον εἰς τοὺς δεινοὺς ἐκείνους καιροὺς, εἶχεν ἀνάγκην νέας ζωῆς καὶ πνευματικῆς ἐπιβολῆς Πρὸς τοῦτο ἔπρεπεν ἡ Ἐκκλησία ν' ἀντλήσῃ δυνάμεις ἐκ τοῦ λαμπροῦ αὐτῆς παρελθόντος· τοῦτο δὲ ἠδύνατο νὰ ὑποδείξῃ μόνον ὁ διὰ

τῶν μελετῶν αὐτοῦ ζήσας καὶ ζωηρῶς αἰσθανθεὶς τὸ παρελθὸν τοῦτο τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ οὗτος ἦτο ὁ καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας αὐτῆς γενόμενος ἀρχιερεὺς, τ. ἔ. διοικητικὸς παράγων. Ὁ Χρυσόστομος ἐν συνειδήσει τῶν ἀπαιτήσεων τούτων τῆς κρισίμου τοῦ Ἔθνους στιγμῆς ἀνέλαβε τὸ βαρὺ ἔργον.

Δὲν εὗρε δυστυχῶς πολλοὺς μιμητὰς καὶ εἰλικρινεῖς τοῦ ἔργου ὑποστηρικτὰς· τοῦναντίον συνήντησεν ἀπὸ τῶν πρώτων βημάτων πολεμίους ἢ ἀδιαφόρους καὶ ἐπιπολαίους ἐπικριτὰς. Εἶναι τοῦτο ὁ συνήθης κληρὸς τῶν δημιουργικῶν ἀνδρῶν. Ἐν τούτοις δὲν ἀπεδυσπέτησεν, ἐνισχύων τὰς δημιουργικὰς τοῦ ἐνεργείας διὰ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ κύρους τῆς ἐπιστημονικῆς του ἐρεῦνης, τὴν ὁποίαν δὲν ἐγκατέλιπε, καὶ παρέσυρεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν δρόμον τῆς ἐργασίας καὶ τοὺς ἀδιαφόρους καὶ τοὺς πολεμίους· ἢ μίμησις εἶναι πολλάκις ἀνταξία τῆς πρωτοτύτου δημιουργίας. Ἡ Ἐκκλησία ἐκ τῶν στενῶν ἀτραπῶν ἑκατονταετοῦς δουλείας εἰς τὴν πολιτικὴν αὐθαιρεσίαν ἐξῆλθεν εἰς τὴν εὐρείαν λεωφόρον τῆς ζωῆς. Ἡ Ἱεραρχία ἐν συναισθήσει τῆς ἠθικῆς δυνάμεως αὐτῆς ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς θρησκευτικῆς τοῦ ἔθνους ζωῆς, καταλαβούσα τὴν ἐκ τοῦ προορισμοῦ καὶ τοῦ κύρους αὐτῆς θέσιν τῆς ἐν τῷ ἔθνει βίᾳ. Ἦν αὐτῶς ὅμως ἀνακαινιζομένη ἐπὶ αἰσίοις οἴωνοις Ἐκκλησίαν ἢ τότε Πολιτεία ἐξησθένισε διὰ τῆς ἀνακαίνιστος τῆς μοναστηριακῆς κριτικῆς, τοῦ σπουδατοῦτον δηλ. παραγόντος τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀναληφθείσης ὑπ' αὐτῆς προσπαθείας. Εἰς τὰς ἐκ τούτου δυσχερείας προσετέθη τὸ ἀνεπίστα δημιουργηθὲν Ἡμερολογιακὸν ζήτημα, εἰς τὸ ὁποῖον, προκλήθην ὑπὸ τῆς Πολιτείας, ἡ ἐκκλησία ἀφένθη τότε ἀπροσάτευτος ὑπ' ἐκείνης κατὰ τῆς ἀμαθείας τοῦ πλήθους καὶ κατὰ τῆς κακοβουλίας τῶν σπουδαρχιδῶν κληρικῶν. Ὁ ἀρχ. Χρυσόστομος, εἰς ὃν ἀδικώτατα ἐπερρίφθη ἡ ὅλη εὐθύνη τοῦ δῆθεν ἀντιθρησκευτικοῦ καὶ ἀντεθνικοῦ νεωτερισμοῦ, ἐξετέθη μὲν εἰς τὴν ὁργὴν τοῦ φανατισθέντος ὄχλου καὶ ἐκινδύνευσεν· ἀλλὰ γενναίως καὶ ἐπιτυχῶς κατεπάλασε τὸν τεχνητὸν θόρυβον, καὶ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι συνεπικουρούσης πλέον σήμερον καὶ τῆς Πολιτείας τὸ ἡμερολογητικὸν ζήτημα ἀνήκει εἰς τὸ παρελθόν· διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς γνωρίζει νὰ πειθαρχῆ, ὅταν καταλλήλως διαφωτίζεται. Πλὴν τῶν ἀνωτέρω ζητημάτων καὶ ἄλλα παρέσχον πράγματα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν ποιμαντορίαν τοῦ Χρυσοστόμου, ὅπου ὡς ἐκ τῆς ὑψηλῆς καὶ ὑπευθύνου θέσεώς του ἢ συμμετεῖχε ἢ κατηύθυνεν αὐτὰ πρὸς τὴν λύσιν των. Τοιαῦτα ἦσαν π.χ. τὸ τῆς ἐγκαταστάσεως καὶ δράσεως ἐν Ἑλλάδι τῆς Οὐνίας ὡς ὄργάνου τῆς παπικῆς προπαγάνδας, τὸ τῆς ἀπολείρας ἐγκαταστάσεως ἐνταῦθα τῶν ἐκ Καδίκιοι τῆς Τουρκίας ἀπομακρυνθέντων Ἀσομμονιστῶν, τῆς μηνύσεως καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἐπὶ μασονισμῷ καὶ ἄλλα προσωπικῆς φύσεως, ἀναφερόμενα εἰς ἀρχιερεῖς καὶ λαϊκοὺς. Εἰς πάντα

ταῦτα ἐπετύγγανε νὰ εὐρίσκη καὶ ἐπιβάλλη ἢ τὴν ὀρθὴν καὶ δικαίαν λύσιν ἢ μέσῃν τινὰ καὶ ὀλιγότερον ἐπιβλαβῆ εἰς τε τὴν Ἐκκλησίαν καὶ εἰς ἑαυτόν.

Παραλλήλως ὅμως πρὸς τοὺς ἀγῶνας τούτους ὁ ἀείμνηστος Χρυσόστομος ἐξεπροσώπησεν ἐπαξίως τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ περιβάλλον τοῦ ὅλου Ὀρθοδόξου κόσμου τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εὐρύτερον ἐν τῷ κύκλῳ τῶν ἄλλων ἐκκλησιῶν. Καὶ ὡς προκαθήμενος τῆς ἱστορικῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καὶ δὴ τῆς πολυπληθεστάτης τῶν Ἑλληνικῶν Ἐκκλησιῶν καὶ λόγῳ τῆς ἐπιστημονικῆς του περιοπῆς καὶ μετεἶχε τῶν σπουδαίων γενικῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων καὶ μετὰ προσοχῆς ἠκούετο. Ὡς ἀκριβῆς γνώστης τῶν ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων τῶν πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἱεροσολύμων, τῆς Κύπρου, τῆς Ἀλβανίας, καὶ δυνάμενος περὶ αὐτῶν νὰ διαφωτίζη τὴν Κυβέρνησιν, ἐγένετο ἐνήμερος τῆς πορείας αὐτῶν καὶ ἤσκει ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς λύσεώς των. Αἱ φιλοδοξίαι τῶν νεοτεύκτων «μεγαλειῶν» τῶν Ἐκκλησιῶν Ρουμανίας καὶ Σερβίας καὶ ἡ ἄκαιρος ἀντιπάτη μερίδος τινὸς τῆς ὑπερροῦ ῥωσσικῆς Ἱεραρχίας σπουδαίως υπελοχρῆστον τὴν ἀντίδρασιν αὐτοῦ. Εἰς δὲ τὰς ἄλλας μὴ ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας ἡ συγγραφικὴ του δραῖσις ἀνύψωσεν αἰσθητῶς τὸ γόητρον τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκκλησίας. Πάντα ταῦτα εἶναι ὅππῃ τὸν ἐκλιπόντα ἱεράρχην τίθει τῆς ἀνακασιβήτητοι ἀντιειμένον εὐγενεὺς φιλοδοξίας καὶ δια τὸν διαδόχου του καὶ δια τὴν ἄλλην ἑλληνικὴν Ἱεραρχίαν. Μετὰ τὸν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος δὲν ἐπιτρέπεται ἀντιπροσωπευθῆν πλέον ὑπὸ μετροτήτων.

Ἄλλὰ τὸν Χρυσόστομον Παπαδόπουλον πρέπει νὰ ἐνθυμῆται ἰδιαιτέρως ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν ὡς ἰδρυτὴν ἢ ἀνακαινιστὴν ἢ ἐμφυχωτὴν καὶ προστάτην πολυπληθῶν κοινωνικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν καὶ φιλανθρωπικῶν ἰδρυμάτων, πλεῖστα τῶν ὁποίων εἶχον αὐτὸν πρόεδρον, χρηματοδότην γενναῖον ἢ ἄλλως εὐεργέτην ἢ ἀθλοθέτην διὰ τὴν πρόοδον μαθητῶν ἢ μαθητριῶν, διὰ τὴν νοσηλείαν ἀσθενῶν, διὰ τὴν ἀνακούφισιν φυλακισμένων. Τὸ ἔργον τῶν κατηχητικῶν Σχολείων, κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἐν Ρωσίᾳ ἄλλοτε τοιούτων, καὶ εἰς τὸ ὁποῖον προηγήθησαν αὐτοῦ κάλλιστα οἱ καλοὶ θεολόγοι τοῦ κύκλου τῆς «Ζωῆς», ἀποτελεῖ μεγάλην εὐεργεσίαν διὰ τὴν πρόοδον τοῦ λαοῦ οὐ μόνον τῶν Ἀθηνῶν, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης χώρας ἐφ' ὅσον ἐμμήθησαν αὐτὸν καὶ οἱ ἄλλοι Ἱεράρχαι καὶ δὴ μετὰ ζήλου καὶ εὐγενεὺς ἀμίλλης.

Τοιοῦτος ἦτο ὁ ἀοίδιμος Χρυσόστομος Παπαδόπουλος. Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ θεολογικὴ αὐτῆς ἐπιστήμη εἶθε νὰ αἰσθανθοῦν μόνον καύχῃσιν ἐκ τῆς ἐκλιπούσης φυσιογνωμίας του καὶ οὐχὶ πόνον ἐκ τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ.

Ἡ Ἱεραρχία οὐκ ἔχει πλείονας ἐν τῷ λόγῳ νὰ γὰρ ἐκ
εὐλαβίᾳ πρὸς τὸν ὀνόματι αὐτοῦ εἰς τὴν χορείαν καὶ ἑσπέρῃ
σάντε ἐκ θρόνου καὶ Ἀποδοκίματ' ἐπὶ Ἀθῆναις ἐκ τῆς ἀπορίας
Ἀθῆναι 25 Ἰουλίου 1938 (ὑ.π.) Καθ. Ἀ. Ν. Διαμαντοπούλου